

1683. Var. 4
METHODUS
INFORMANDI

In
Pædagogii tam ruralibus quam urbicis

Per Diœcesin Aboënsē:

Prius quidem per partes exhibitum;

Jam verò

Necessitate ita efflagitante,

Et

Ad desiderium multorum

Typis exscriptum.

A B O Æ,

JOHANNES Winter/ Typogr. Regio,

in Magno Ducatu Finlandiæ,

Anno 1683.

METHODUS INFORMANDI

I. In Pædagogii Ruralibus.

Sans Kongl. Maj:tt wår aldranädigste Konung hafwer aff Gudeligit Nitt aldranädigst förordnat/ at icke allenast i alla Städer, vthan ock i alla Församlingar på Landzbygden skola wara Pædagogia, ther Barnen kunna lära i Book/ och således vthan Mōdo/ och förståndeligare lära och läsa sina Christendomsstucken/ (th the obooklärde lära sällan reent läsa/ och så mycket swårare förståå sina Christendoms Hufwud - Stucken) såsom ock pröfva Gudh i Församlingarne medh siungande; ja ock hemma i Huusen medh läsande och siungande/ at Gudztruchtan må bo i Landet / och alla Christeliga Dngder öfwas och tillwäro.

2. Och som Lärarne i Gudz Försambling sigh förnembligast ther om bestitta skola/ at theras R. Åhörare måtte lära Salighetenes Wagh/ och föra här ett Christeligit Lestwerne/ hwilket desse Pædagogia mycket kunna vnderstödia/ ther the blifwa wäl inrättade/ och wäl föreståndne: Alltså måste the i synnerheet wara bekymbrade om theras Inrättning.

3. Förthen skul är Dn. Pastorum Bekymber (a) at förskaffa skicfelige Personer/ som den Mōdan på sigh taga/ at informera Barnen i Församblingen: antingen den är Kloccare/ som endreligen måste wara Booklärde: eller Sochnestrisware/ som af Hans Kongl. Maj:tt nu är Försambl. efterläten/ (b) medh Församblinaens tilhielp förskaffa Pædologo beqwemligit Rum och Hus / helst ther Barnen kunna wara honom när omkring om Nätterne. (c) Förehålla Församblingen huru nödigt och Gudi behageligit det är / at dhe låta lära sina Born läsa i Book.

4. Nu kunna wäl några wälbetänkte Föräldrar högeligen glä

glädias / at thesas Barn så när in til deras heemtwist hafwa
Elsfälle at vnderwijisas i Läsandet; kunna ock en deel obe-
rånkte finnas / som detta för en ringa / eller ock ingen Wäl-
gärning vptaga / och förthen skull icke ens biuda til at sättia
sina Barn til then Ort / thet the i läsande informeras kunna:
dhe förrige måste berömmas för deras goda Upsåat; dhe se-
nare råttas och förmanas til Christeligare Tanckar / och öf-
wertalas / at sättia sina Barn til en så Gudeligh Öfning/
hålst effter dhe öfwer Förmodan snart och wäl skola blifwa
anförde.

5. Skulle någon wara så fattigh / at han inga Medel ha-
de at hålla sitt Barn / (thet han doch gerna önskade /) til at
lära / så warder Dn. Pastor loci för det förjandes / at Gud-
fruchtige och förmögnare Menniskior hielpa til ett sådant
fartigt Barns Uppehälle och nödige Böcker. Item i the För-
samlingar / thet några Byar äro långt ifrån Kyrckian be-
lägne / kunna några Huushåld sigh förena / och någon qwick
och lärachtigh Pilt på några Månader widh Kyrckian hålla/
hwilken sedan kan the andra Barnen i Granskapen lära; (thet
ock andra booklärde skola wara förobligerade til / at lära an-
dra i Huushålden och Granskapen /) och för en billigh Löön /
effier Dn. Pastoris loci gottsinande / och Föräldrarnas Lä-
genheet. (vid. §. 13.)

6. Men at det goda Löffte / at Barnen skola öfwer För-
modan snart och wäl lära läsa i Book / och tiden icke onyttigt
för spillas / effier Föräldrarne icke kunna länge mista sina
Barn / eller uppehålla dem vithom thesas Huus: item at
Barnen medh större Lust måtte lära: så måste det gamla
maneret at läsa för Barn affskaffas: nemtl. at Barnen läses
några Bookstäfwer före / och Lärjungen läser dem effter / se-
dan befallas han at sättia sigh neder och läsa öfwer / (som
thet kallas;) höre hwad skal han läsa öfwer / som näptigen
känner en Bookstaf?

7. Vthan några Bookstäfwer 4. eller 5. läses honom före. ex. gr. A a a b c d. och the samma än flere gångor: än tillbaka d c b a a A. item A a a c b d, &c. än pekas på hynsa Bookstäfwer och discipulen frågas och vnderrättas/ til thes han them wäl känner/ och så må han läsa dem några gångor för sig hiesel/ til thes han blifwer rätt wiß på sig: sommaledes the följande Bookstäfwer e f g h &c. hwar gång h. n. lærer några til/ vprepeteras och the förrige/ at han them icke förgäter/ när han heela A B C kan/ öfwas han på några Blad i A B C. Boken/ at nemna Bookstäfwerne/ för än han begynner lägga tilhoopa Stafweltherne; och när han pröfwas vara ferdigh på bookstäfwerne/ hålles samma sätt medh Stafwandet/ at han wäl wäses/ til thes han förnimmes sielf kunna stafwa eller lägga tilhoopa then Raden eller Periodum, så han åter läser ljetet för sig sielf/ 2c.

8. Detta Sättet/ ehuru mödosampt thet är/ så är thet doch gansta nödigt och nyttigt: så kan ock informator, thet han flere disciplar hafwer/ sättia hoos them som först begynna/ någon aff the andre som bärter äro för sig komne/ hwilken på ofwanbemälte sätt the först begynnande vnderwäiser. På samma sätt handlas och medh them/ som kunna stafwa eller lägga tilhopa/ och skola begynna läsa innan til/ (som det kallas) När the skola läsa något vthan til/ måste the thet samma offta läsa innan til/ så wäl affidente manuctore, som för sig sielfwa: thet aff the fast lättare lära the behålla vthan til.

9. Så är och thet nödigt/ (a) at the icke allenast läsa the näst föregående Stycken på nytt/ när the hafwa något annat tillärdt/ (thet the föregående Stycken eller Lexor icke äro förlänge) vthan och (b) om Afftonen när the dimitteras, repetera the alt thet the hela Dagen hafwa lärdt. (c) Sättes them något före til andra Morgonen: doch medelmåttigt/ at de icke med Engzlan bortgå och komma igen; vthan medh Lust/ at the det föresatte Stycke eller Lexan/ hafwa kunnat lära. Och (d) när the
hafwa

hafwa lärdt A B C boken/ at the som ofraft läsa henne/ medan the lära Catechismum; sammaledes offta repetera ABCboken och Catechismum/när the läsa någon annan Book/ åt minstone en gång hwar Wefa. (e) Hwar Onsdagh och Lördag lära de läsa den Epistel och Ewangelium/item de Psalmer läsa och sjunga/ som på näste Sön-eller Helgedag i Församlingen brukas/item Morgon; och Affron Psalmer/ ic. och det efter Middagen/ sedan dimitteras the Kl. 2. eller 3.

10. Föräldrarna måste och tilhållas (a) at låta sin Barn stadiget blifwa widh lärandet/ til deß the blifwa serdige i alla Böcker vthi Modersspråket/ lära och något skrifwa; men skulle endteligen Nöden fordra/ at Barnentagas heem/ at dhe och hemma förmanas til Boken/och skyndas til Lärmästaren igen/ ty elliest kunna the snart förgäta det the hafwa lärdt/(b) At Barnen måtte hafwa nödige Böcker i förråd/ at när the hafwa lyctat then ena/ at dhe hafwa den andra i förråd/ och lykka som längta at fåå the vthi läsa; (c) förnöja Lärämästaren/at han så mycket willigare må wara at vnderwissa Barnen.

11. Pædagogus måste ock (a) wara nycter/ och vnderwissa Barnen medh bestedelighet/ mehra medh Gnistighet än med Horande och str aff komma dem at lära; elliest elska de intet Boken/vthan blifwa ledje wid henne/ och önska slipa ifrån lärandet; men för Skalkheet måste the agas doch Faderligen (b) Achta wäl Stunderne/at Barnen icke sittia fåfänge och wänia sigh til Sielßwäld: item släppa them irättantidh/ at the må hafwa en lysten recreation. (c) At han så lagar medh Dn. Pastoris Tilhielp/ at altid äro nödige Böcker i förråd/ och något Papper/ för dem som willia lära skrifwa. (d) At han släpigt frågar effter dem/som aff honom hafwa lärdt: om/ och på hwad sätt the vnderwissa andra i Hushållen? huru the sigh och andra öfwa i läsande och sjungande/ hälst Affton och Morgon/ the til han först måste them wänia/så länge the

vnder hans Hånd äro/ och wissa dem Sättet/ huru the hem-
ma den gudeliga Öfningen hålla Skola.

12. Om stunderne at komma tilhopa/ är något otwiffare på
Landzbygden än i Städerna; men the kunna förskaffa sig go-
de Tijneglas medh 4. Rum och dem rätta effter Tijmesteen/
(den allestädes måste wara) när Molnet icke hindrar/ eller
elliest på en Gifning / wänia Barnen wara om Morgonen
tilstädes: Kl. 5. til 7. och ifrå 8. til 10. item ifrå 12. til 2. och ifrå
3. til 5. kunna the om Sommarens och Wärens komma tilho-
pa; men om Hösten och Wintren ifrå 6. til 8. och ifrå 9. til
11. item ifrå Kl. 1. til 4. (med the små Barnen kunna Timar-
ne icke så præcise hållas/ effter medh dem måste handlas/ som
deras spåde Barndom kan tola;) och så framt det Sättet wäl
achtas/ som num. 7. och 8. är föreskrifwit/ kunna Barnen nä-
stan hwar Tijma the äro tilhopa läsa en Lära/ och den andra
them föresättias til den följande Tijman/ (vid. num. 11. b.)

13. Dn. Pastor loci kan och förmå Barnsens Föräldrar/ at
tackfamligen erkänna Pädagogi Mödo och Omak; och synes
wara skälgt/ at han betalas för hwar Book som han dem lä-
rer/ nembl. för ABCboken 1. Dal. Kop. Mt. : för Catechismo
också 1. Dal. och för dhet han lärer dem reent läsa sitt Moder-
språk i Book/ sammaledes 1. Dal. för det han lärer dem skrif-
wa / och quatvor species i Arithmetica 6. Marc. R. Mt. Doch
the förmögnare lägga wäl något til; För the fattige Mode-
reras något/ hälft ther Pädagogus hafwer och någon annan
Inkomst. Skulle någon wara så oberäckt/ och tergiverlera
medh betalningen/ den kan förmanas/ och hans obilligheet ho-
nom förhållas; hielper det intet/ sökes Rättens vthslag.

14. R. Dnn. Pastores warda sig och ther om beknibrandes/ at
vthi the Huushåld/ ther någon eller flere Booklärde äro/ ther
någorlunda Förmögenheten är / the måge köpa sig gudel-
ge Böcker: såsom Psalm- och Evangelij: Boken/ Bönböcker/

Psal.

Psaltären/ Gerhardi Tröstboof: Hunnij Epitomen Creden-
dorum: etc. Kunna the och förskaffa sigh Biblien / wore thet
en kosteligh Egendom i Huset.

15. Hurulunda alt detta blifwer effterkommit/ och aff
alla Wederbörande förswarligen hållit: måste Dnn. Visitato-
res noga effterfråga / i synnerheet Dnn. Præpositi, som åhrli-
gen i sina Districter visitera, corrigerandes hwadh feel dhe
finna i Församlingarne. Skulle förhenskul detta nödige
Wärket och Gudelige Osingen om Bornascholan försum-
mas/ eller laamt handteras; warda the wederböranderne
alfvarsamligen tiltalandes; och således om detta som all
anor nödigh Förrättning i theas visitationer noga proto-
collerandes, och effter Sedwanan/ protocollen til Doom-
capitlet ofördröjeligen skickandes: at Felen i Församblin-
garna / i synnerheet detta / ju förr ju heller / måtte cor-
rigeras: och icke sparas til Her Episcopi Ankompst och
visitation.

II. In Pædagogii Urbicis.

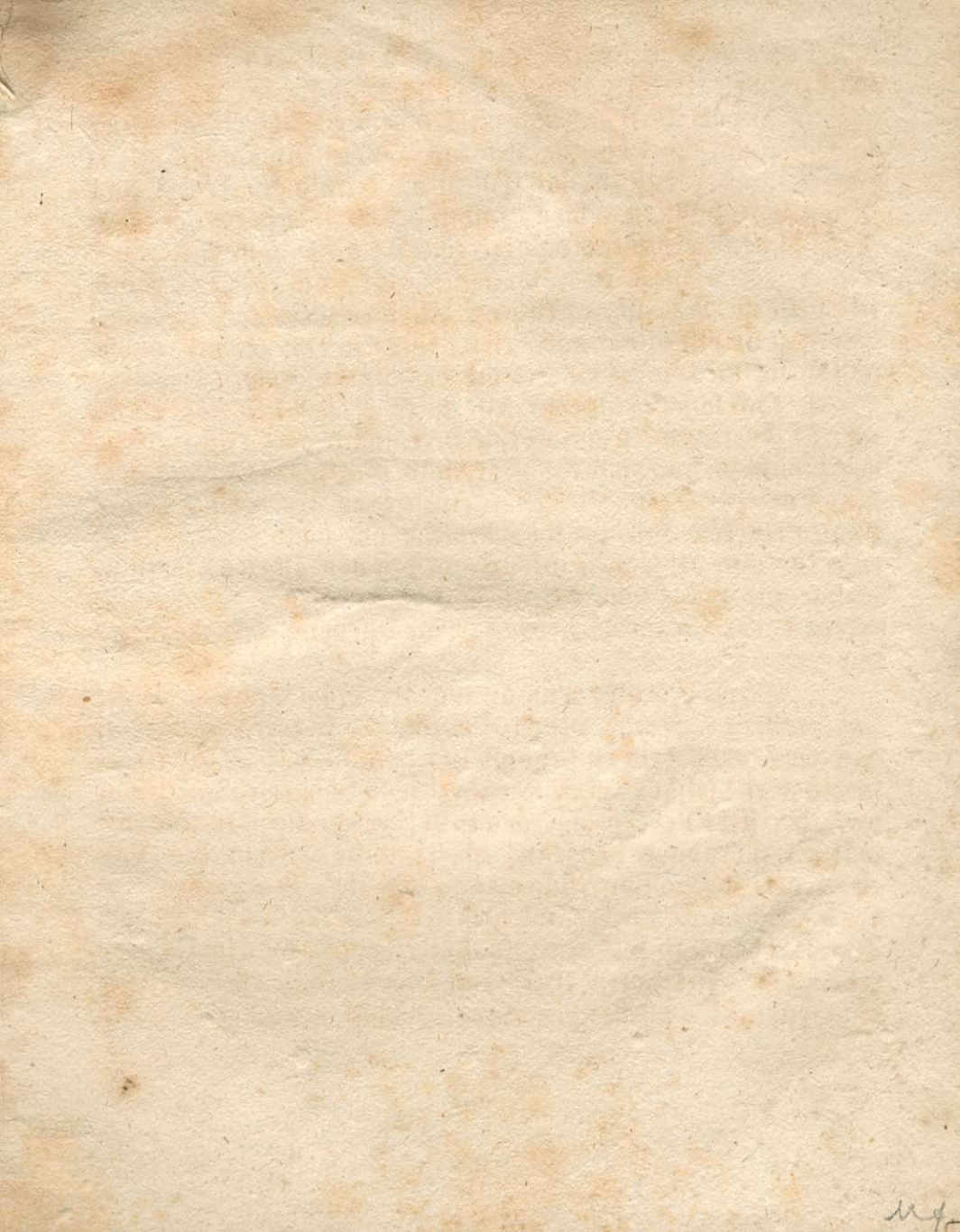
Medan effter höga Öfwerhetenes Gudelige För-
ordning / i alla Städer / ther Trivial Scholor icke äro/
Kola Wälbestälte Pædagogia wara. Så på thet
dese måge wara wäl bestälte / warder Consist. en
skickeligh Pædagogum wäländes och sändandes. Dn.
Pastor warder så medh Borgmäst. och Rådth samt gemene
Borgerskapet lagandes / at dhe byggia och hålla widh
Macht en beqwemligh Scholæ Stufwa / medh Kammar ther
hoos / och Spys vthi dem bege: Item nödige Huus och
Wåning för Pædagogo, ju närmare Scholan ju bärtre:
äro

äro några byar vthom Staden/ som i Staden förrätta sin Gudzdienskt / the hielpa och til ihenna bygnaden.

2. Hwad elliest anbelangar Dn. Pastoris inspection öfwer Pædagogium, och Pædagogi information och Vihoga om disciplarna: icem Föräldrarnas Plicht och Skyldigheet/ som sina Barn böra hålla til at lära / såsom ock disciplarnas Öndno och Flit: så kan det hñt lämpas och tagas i acht/ som §. 1. Num. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. statuerat är / och ther Dn. Pastor icke selff är Præpositus; kan ock hñt föras thet som Num. 15. Förmålt är om visitatione: effter som Dnn. Præpositi åhrliken theße Pædagogia visitera och examinera skola.

3. Och som i Städerna kan gifwas Barnen större Tillfälle til Försummelse och Skalkheet/ måste en för sichtig Pædag. sådant förhindra medh mätteligh Måffst/ (§ 1. Num. 11. a) såsom och the försummelige sättia nedan för them / öfwer hwilka the förr sutit hafwa: hwilket dhe hålla för en Meesa; men the som alt sådant intet sköta/ och äro aldeles försummelige/ the måge wiffas ifrån Scholan/ emedan sådane vthtrötta præceptoren, bedraga Föräldrarna och förarga dhe andra Barnen.

4. Skulle Föräldrarna än wñdare wilja låta sina Barn vuderwiffas / nembl. vthi latina lingua, så kan Pædagogus wäl göra medh dem en beghnnelse / doch så/ at han intet försummar the senare tilkomne vthi thesas nödige information: men ther flere Præceptores äro vthi Pædagogio, funna the wäl Föräldrarnas begäran effterkomma: rättandes sigh effter den methodum informandi, som för Præceptoribus in classe Donatistica och Etymologica in Schola Triviali vpsatt är. Wachtandes sigh för den Öwanan/ at dhe fara fort in præceptis, den ena boken effter den andra / (sigh allenast til beröm) och intet applicera præcepta til någon textum, &c.

114

